

УДК 343.846(497.11)“2016/2018”; 005.334:343.265

CERIF: S160, S149, S260

DOI: 10.5937/AnalipFB2001170V

Никола Вујичић, мастер *

Тијана Карић, мастер **

ПРОЦЕНА РИЗИКА И НАПРЕДОВАЊЕ У ТРЕТМАНУ У КАЗНЕНО-ПОПРАВНОМ ЗАВОДУ У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ

Процена ризика је једно од основних питања и предмета интересовања свих оних који се баве анализом лица према којима се извршава казна затвора. Након основних теоретских поставки, сагледавања садржине Упитника за процену ризика те релевантних истраживања у тој области, у раду су представљени резултати емпиријског истраживања које су аутори спровели у Казнено-поправном заводу (КПЗ) у Сремској Митровици на узорку од 150 осуђеника, који су отпуштени из те установе у периоду од 2016. до 2018. године. У истраживању се пошло од хипотеза: (1) да највећи број осуђеника примарно буде разврстан у затворено одељење завода, односно неповољнији третман; (2) да највећи део осуђеника напредује у третману у повољнију категорију и (3) да они осуђеници који су напредовали у третману чешиће добијају условни отпуст. Хипотезе су сагледане пре свега са аспекта процењеног степена ризика на основу Упитника за процену ризика и припадности одређеној третманској групи.

Кључне речи: Упитник за процену ризика. – Процена ризика. – Третман. – Условни отпуст. – КПЗ у Сремској Митровици.

* Истраживач сарадник у Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, nikola.vujicic.law@gmail.com.

** Истраживач сарадник у Институту за криминолошка и социолошка истраживања у Београду, tijana.karic@iksi.ac.rs.

1. УВОД

Казна затвора и даље представља стуб система кривичних санкција, при чему њен значај не произлази из њене честе примене, већ из тога што се од запрећене казне затвора очекује пре свега да има генерално превентивно дејство и што неке друге санкције не би могле постојати без ње (Stojanović 2016, 285). Са аспекта пенологије, односно права извршења кривичних санкција, поступање са лицима осуђеним на безусловну казну затвора представља вечиту дилему, док замишљена скала поступања има своје две крајности. Прву крајност, коју карактерише изразито нехумано поступање са осуђеним лицима, детаљно је описао Хауард, предлажући начине за њихово превазилажење (Howard 2015, 152–161). Одређене његове идеје и данас представљају својеврсне правне стандарде. Друга крајност је примена начела хуманости у поступању те принципа *ultima ratio* и на пољу извршења кривичних санкција. Чини се да је већина модерних законодавастава ипак окренута начелу хуманости, што би на посредан или непосредан начин требало да доведе до смањења степена призонизације (Clemmer 2009, 516–519), али и до умањења депривација које су нарочито уочљиве у установама са максималним степеном обезбеђења (Sykes 2009, 520–527).

Концепт ресоцијализације, иако је од седамдесетих година прошлог века доминантан концепт у већини западних земаља и код нас, често се налазио на удару критике јер није дао очекиване резултате у смислу смањења стопе криминалитета и рецидивизма (Плијић 2013, 168). У свом чланку који се бави новом пенологијом Фили и Сајмон тврде да се модерне казнене политике крећу од индивидуализованих рехабилитационих модела ка више стратешким приступима који се ослањају на актуарске технике квантиковања и процену ризика одређених затвореника, при чему се не настоји да се промени преступник колико да се издвоје искључиво оне особе које су изложене ризику поновног вршења кривичног дела и да се умањи потенцијални ризик који они представљају по заједницу (према: Hannah-Moffat 2005, 30). Ипак, актуелно стање ствари у области ресоцијализације преступника у западним земљама карактерише успон нових, конкурентних парадигми у конципирању третмана, односно покушај да се одговори на питање: шта, на кога и у каквим околностима делује (Simeunović Patić 2014, 192). Развојем науке и праксе, напуштени су и чисто субјективни и тзв. актуарски модели инструмената, при чему се данашње процене углавном заснивају на утврђивању ризичних фактора, али и потреба преступника. На тај начин идентификују се одређене области везане за личност или социјални контекст процењиваног лица, чиме се третман циљано

усмерава, а тиме и остварује редуција степена ризика рецидива (Petković, Pavlović 2016, 163; Pavlović 2013, 213).

Иако данас постоје стандардизована правила, до увођења помених упитника, најчешће су примењивана уопштена упутства, док је ризик рецидивизма процењиван према прилично неуједначеним критеријумима, што је резултирало волунтаризмом и арбитрарношћу (Jovanić, Petrović 2017, 96). То је и један од разлога, не и једини, због којег се институт условног отпуста недовољно примењује у пракси (Vujičić, Stevanović, Pijić 2017, 23).

Ипак, за разумевање условног отпуста важно је уочити чињеницу да сложена природа условног отпуста, због своје чврсте функционалне повезаности са казном затвора, а тиме и са крупним питањима концепта кажњавања, сврхе кажњавања, казнене политике, чини да условни отпуст, задржавајући исту нормативну основу, често значајно мења своју сврху, а последично мења и свој утицај на остварење сврхе кажњавања и исходе казнене политике. Иако условно отпуштање осуђених лица представља општеприхваћен институт са дугом традицијом, бројна спорна питања и полемике и даље прате и законодавна решења и праксу условног отпуштања (Soković 2014, 35). Насупрот поборницима шире примене тог института, опстаје и аргументација о оправданости укидања ранијег условног отпуштања, при чему се у први план истиче да је он нелогичан, контрапродуктиван, неправедан у односу на жртву кривичног дела, те да потенцијално угрожава сигурност грађана (Soković 2016, 388). О том питању слично се изјашњава и Шкулић, који наводи да сложеност правне природе условног отпуста проистиче из тога што тај институт има пенолошку компоненту и своди се на механизам одговарајућег, награђивања“ осуђеника, с једне стране, док, с друге стране, по свом ефекту практично мења правноснажну и извршну одлуку суда о дужини казне (Škulić 2016, 365).

Иако правна природа, а самим тим и сврха тог института нису спорни уколико се компаративним приступом сагледају стања и тенденције у модерним кривичним законодавствима, Игњатовић с правом истиче да, осим бројних проблема који се јављају у његовој примени, а који су на одређени начин повезани и са пеналним популизмом и са медијским притисцима, постоје проблеми и на законодавном плану, будући да су услови за његову примену у битној мери мењани приликом многобројних измена не само материјалног већ и процесног и извршног кривичног законодавства (*уз напомену да је често била присутна и неусклађеност три основна прописа која регулишу ту материју*). Додатни проблем је и сужавање поља примене института условног отпуста, доношењем посебних прописа, попут Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима из 2013.

године (Игњатовић 2016, 54; 57–58). Проблеми на које је указао тај аутор поново су актуелизовани последњим изменама кривичног законодавства из 2019. године.

Уважавајући изнете проблеме у пракси, у раду се пре свега полази од ставова науке и струке, те значаја стандардизације правила поступања формирањем упитника који се примењују у раду са осуђеним лицима, што би у најширем смислу требало да има и одређене последице на примену института условног отпуста у пракси те редукцију рецидивизма. Након осврта на упитнике који се примењују у затворском систему у Републици Србији и указивања на поједина значајна истраживања процене ризика и условног отпуста, у другом делу рада представљено је истраживање које су аутори спровели у јануару 2019. године у КПЗ у Сремској Митровици на узорку од 150 осуђеника који су отпуштени из установе у периоду од 2016. до 2018. године, са циљем да се сагледа остваривост могућности за напредовање у третману, односно да ли се и у којој мери, на основу процене ризика применом упитника, могу остварити погодности предвиђене законском нормом, односно у каквом су односу процена ризика и напредовање у третману.

2. ПРОЦЕНА РИЗИКА У ЗАТВОРСКОМ КОНТЕКСТУ

Питањем процене ризика у затворском контексту струка се већ деценијама озбиљно бави широм света. Важност те процене за осуђеника огледа се у могућности пружања адекватног разврставања, третмана и ресоцијализације, али и пружања могућности за напредовање у третману и условни отпуст као одговор на напредак у ресоцијализацији. У Републици Србији се примењује OASys (*Offender Assessment System*), чија је стандардизована верзија уведена у употребу у затворском систему Србије на основу Директиве о начину рада службеника третмана у заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршаје и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица. Важно је напоменути да је стандардизованим правилима предвиђено да постоје две врсте упитника: Упитник за процену ризика за осуђене на казну затвора до и три године (у наставку: Мали упитник) и Упитник за процену ризика, капацитета и потреба осуђеног – преко три године (даље: Велики упитник).

Адекватна примена Малог упитника унапређује праксу разврставања осуђених са више важних аспеката. (1) Овај упитник уједна-

чава критеријуме по којима се врши категоризација тако што се према свим осуђеницима у интервјуу примењује исти сет питања. На тај начин је постигнуто да различити процењивачи, независно од стила свог рада, дођу до истих резултата. Такође, те резултате је могуће веома лако проверити током третмана и, уколико се укаже потреба за тиме, исправити. (2) Ризик се процењује у различитим областима живота, понашања и навика осуђеног, чиме се избегава било каква евентуална произвољност, предрасуде или поједностављивање. (3) Такав начин рада омогућава статистичку анализу и даље усавршавање самог инструмента, пратеће документације о осуђеном и квалитета саме процедуре разврставања.

Упитник се великим делом односи на статичке факторе, попут запослења, примања, породичних прилика, образовања, стамбених прилика, окружења у коме је живео осуђени пре ступања на извршење казне затвора и сл. Ипак, у другом делу упитника сагледава се однос осуђеног према казни, који се процењује на основу његовог личног става и отпора према правилима понашања и затворском особљу. Осим те оцене, предвиђена су и додатна испитивања са психолошког, педагошког и социјалног становишта, која се узимају као основ за утврђивање групе и програма поступања.

За разлику од Малог, Велики упитник пружа могућност упоређивања различитих начина процене ризика, пре свега клиничког и статистичког (актуарског) модела, како би се искористиле предности које они пружају и избегле мане и ограничења инсистирања само на једном приступу. Велики упитник омогућава статистичку процену вероватноће поновног чињења кривичног дела. Осим статичких, он садржи и динамичке факторе, попут података о животном стилу, социјалним контактима, породичним и брачним односима, начину размишљања, али и податке о боравку осуђеног лица у затвору (нпр. дисциплинске мере).

Корени модела поступања са осуђеним лицима који се уочавају у тзв. клиничком методу, односно у оквиру прогнозирања криминалног понашања, представили су немачки аутори Шид, Мајверк и Шваб (Schid, Maywerk i Schwaab). Тај модел је имао неколико фаза. У првој фази аутори су изабрали петнаест антрополошких и социјалних чињилаца које су запазили код делинквената (неки од фактора постоје и у данашњим упитницима, попут нередовног рада, криминалитета пре пунолетства, понашања у казнено-поправном заводу итд.), док су у другој фази проучавани (пред)делинквенти, који су класирани према броју особина у једну од шест група (групе су формиране на основу броја остварених фактора ризичног понашања), на основу чега је израчунат проценат поврата за сваку од група. Шид је изнео закључак да је најмања стопа поврата (3%) била код испитаника

класираних у првој групи (ниједно неповољно обележје), док је код оних лица која су била распоређена у шесту групу (остварено између дванаест и петнаест неповољних фактора) забележена највиша стопа поврата – 100% (према: Игњатовић 2013, 62–63).

Слично томе, брачни пар Глук је представио таблице предвиђања, на основу којих су сагледане три групе чинилаца које утичу на делинквенцију (друштвене – психичке – психијатријске), а на основу којих су даље израђене три серије таблица. Основна замисао је била да ће се, када се анализира поједини малолетник, резултат у све три таблице поклапати, те да ће се на тај начин указати на вероватноћу са којом ће конкретни малолетник постати делинквент. Мада је то био велики научни искорак, прогностичке таблице су се и према признању самих аутора показале као доста непоуздане будући да међусобно слагање таблица није прелазило 70% (према: Ignjatović 2013, 63–64). Полазећи од тог истраживања, Сампсон и Лауб, у својој теорији о злочину и девијантности на животном путу, поредили су ефекте социјалних веза одраслих путем свеобухватне мере антисоцијалног понашања одраслих у групи делинквената и контролној групи, при чему су дошли до закључка да, независно од малолетничке делинквенције, највећи утицај на криминалитет одраслих имају стабилност посла и приврженост брачном партнеру (Sampson, Laub 2009, 459).

Клинички модел је дијагностички и почива на професионалном просуђивању које спроводи стручњак путем интервјуа са осуђеником и ишчитавања документације, а затим, користећи своје целокупно знање и искуство, доноси закључак о ризику који представља осуђени за себе и заједницу. Међутим, истраживања поузданости те врсте процене преступника показују да се на тај начин не може поуздано утврдити вероватноћа поврата осуђених. Генерална слабост тих процена је у томе што су оне сувише широке и нису емпиријски повезане са појмом поврата. Поједини истраживачи (Andrews, Bonta 2010; Petrich, 2015) сугеришу да појединачни, персонални фактори (узраст, социоекономски статус, искуство, веровања, ставови) који су у вези и са испитивачем и са осуђеним могу створити „привидну везу“ и довести до погрешне процене. Ипак, ти аутори су идентификовали две категорије фактора ризика за пенолошки рецидив: статичке факторе (нпр. узраст, претходне осуде), који су аспекти прошлости и не могу се мењати, и динамичке факторе (нпр. антисоцијалне когниције, вредности и понашање), који се често називају криминогним потребама, променљивог су карактера те су стога погодна мета за третман (Andrews, Bonta 2010, 27). Ти аутори такође сматрају да је највећи проблем са идентификованим потребама тај што су оне извучене из метаанализе рецидива, а не из процеса одустајања.

Статистички (актуарски) модел се развио као последица препознавања ограничења клиничког модела. У контексту предвиђања поврата, вероватноћа, односно ризик израчунава се упоређивањем карактеристика осуђеног са великим узорком других осуђеника који су рецидивирали, а чије су се карактеристике пратиле и евидентирале у вишегодишњем периоду. Истраживања показују да тај модел генерално може веома добро предвидети вероватноћу поврата. Ипак, његова примена на појединачном случају има одређена ограничења будући да почива на информацијама из прошлости осуђеног, те самим тим није у стању да прикаже промене ризика и потреба конкретног осуђеног. Његове скале се не могу употребити у предвиђању атипичних догађаја као што су, на пример, тешка сексуална и насилна кривична дела. Такође, постоји ниска предиктивност тог модела за старе и младе преступнике.

2.1. Процена ризика и условни отпуст

У доношењу одлуке о одобравању условног отпуста узимају се у обзир и спремност самог осуђеника и успех самог отпуста (Bowman, Ely 2017, 546). Да би се условни отпуст разматрао, процењују се различити фактори ризика, од којих су неки већ раније поменути, тзв. статички и динамички фактори. Комплексност доношења одлуке о условном отпусту је већ раније препозната (Mooney, Daffern, 2014: 386) јер се мора узети у обзир веома велики број фактора који треба да очувају безбедност и осуђеног лица и заједнице. У контексту условног отпуста, статички фактори обухватају тежину кривичног дела, криминалну историју, односно претходне осуде, и евентуалне раније условне казне (Gendreau, Little, Goggin 1996, 583). Та група фактора се сматра значајном за предикцију рецидивизма (Schlager, 2013: 149). За разлику од њих, динамички фактори ризика указују на области које треба циљати третманом (Andrews, Bonta, 2010: 46). У истраживању фактора који доприносе отпуштању на условни отпуст, Бауман и Ели (Bowman, Ely, 2017: 556) идентификовали су претходне осуде и извршење казне затвора као факторе који ће умањити шансе за условни отпуст, док напредак у третману и изостанак дисциплинских мера доприносе већој шанси да осуђено лице буде условно отпуштено. У другим истраживањима, слични фактори су се показали као изузетно значајни: тежина и тип кривичног дела, криминална историја, институционално понашање, ментална болест и фактори који се тичу жртва, а који у овом тексту неће бити посебно обрађени (Kinnevy, Caplan 2008, 19; Caplan 2007, 20). У свом истраживању фактора који доприносе одлуци о условном отпусту, Муни и Даферн (Mooney, Daffern, 2014: 395) као значајне факторе наводе број дисциплинских мера и скор на скали процене ризика, док на њиховом узорку демографске и варијабле криминалне историје нису значајно

утицале на одлуку о отпусту. Међутим, у другим истраживањима се тежина кривичног дела показала као значајан фактор за доношење одлуке о условном отпусту (нпр. Fitzgibbon, 2008, 60).

Муни и Даферн (Mooney, Daffern 2014, 387) наглашавају да велики број студија које се баве истраживањем процене ризика у контексту условног отпуста заправо наглашава проблематику неструктурираног доношења одлука о условљавању дела казне, те се као главни, а понекад и једини фактор за доношење те одлуке узима то да ли ће осуђеник поново извршити кривично дело након условног отпуштања (Gobeil, Serin 2010, 252). Свеобухватна процена ризика која се може унапредити применом нормираних инструмената за процену ризика, какав је OASys који се користи у Србији, доприноси томе да одлука о условном отпусту буде донета на адекватнији начин, те унапређује могућност праћења ризика и потенцијалне штете по заједницу (Fitzgibbon 2008, 60).

У експертској анализи поврата које је спровела Стевановић са сарадницима (Stevanović *et al.* 2018, 15) резултати истраживања указали су на то да осуђена лица која имају виши скор на упитнику за процену ризика имају и већу вероватноћу да понове кривично дело, али и да то кривично дело буде са елементима насиља. До сада код нас није урађено детаљно, свеобухватно истраживање које испитује однос условног отпуста и процене ризика помоћу упитника. Ипак, једно истраживање које је пре неколико година спроведено у Окружном затвору у Зрењанину, на узорку од 50 осуђених лица, показало је да неке од криминално-пенолошких карактеристика (*ранија осуђиваност, пенолошки рецидивизам, врста кривичног дела, почетна категорија у третману, адаптација на затворске услове, прихватање казне, дисциплинска кажњаваност, награђивање, рекатегоризација током третмана и број претходних молби за условни отпуст*) остварују статистички значајан утицај на доношење одлуке суда о додели условног отпуста, при чему судови позитивне одлуке доносе најчешће за она лица која су оцењена ниским степеном ризика, а најређе за оне осуђенике који су оцењени као високоризични (Јованић 2012, 180–183). До сличних резултата дошло се и у једном другом истраживању којим је обухваћен 121 досије осуђених лица која су отпуштена из Окружног затвора у Ужицу и Казнено-поправног завода у Падинској Скели, у периоду од јануара до јуна 2016. године, када је такође на нивоу статистичке значајности утврђено да лица која су процењена ниским степеном ризика чешће добијају условни отпуст у односу на категорије средњи и високи степен ризика (Petrović, Jovanić 2017, 54).

На крају овог излагања треба имати у виду да је процена односа између ризика процењеног упитником и третмана осуђених лица

још један предмет овог истраживања. Међутим, многе студије иностраних (Meredith, Speir, Johnson 2007, 3) и домаћих аутора пате од методолошких недостатака, које се пре свега тичу величине узорка, што знатно отежава извођење поузданих статистичких закључака. Из тог разлога, у узорак смо укључили 150 осуђених лица, од којих је половини одобрен условни отпуст, како би изведени закључци били релевантнији, макар за установу у којој је само истраживање спроведено.

3. ЕМПИРИЈСКИ ДЕО

3.1. Методологија истраживања

У овом делу рада приказани су резултати истраживања које је спроведено у КПЗ у Сремској Митровици у јануару 2019. године. Та установа је највећа казнено-поправна установа општег типа у Републици Србији, са затвореним, полуотвореним и отвореним одељењем, те је самим тим могуће сагледати примену упитника кроз напредовање / назадовање у оквиру различитих третманских група.

Као главни циљ истраживања постављамо следеће: испитати однос између ризика процењеног упитником за процену ризика и карактеристика третмана и отпуста осуђених лица у КПЗ у Сремској Митровици.

У складу са тако постављеним циљем, основни задаци су: (1) сагледавање општих података о учиниоцу и кривичном делу; (2) примарна класификација према типу одељења и третманској групи; (3) сагледавање радне ангажованости и дисциплинског кажњавања осуђених; (4) анализа типа одељења и третманске групе у тренутку отпуста; (5) сагледавање односа између степена ризика у тренутку отпуста и основа отпуста (редован истек / условни отпуст).

Основне хипотезе које ће бити тестиране у овом истраживању су: (1) да највећи број осуђеника примарно буде разврстан у затворено одељење завода, односно неповољнији третман; (2) да највећи део осуђеника напредује у третману у повољнију категорију и (3) да они осуђеници који су напредовали у третману чешће добијају условни отпуст.

3.1.1. Узорак

Узорак истраживања чине досијеи 150 бивших осуђеника који су у периоду од 2016. до 2018. године отпуштени из КПЗ Сремска Митровица. У тренутку истраживања, у тој установи је било 2.000 осуђеника. Испитаници су бирани поступком рандомизације, при-

меном програма random.org. Подељени су у две велике групе: прву групу чине испитаници који су издржали казну затвора до три и три године и на које је примењен Мали упитник ($N = 75$), а другу испитаници према којима је извршавана казна затвора у трајању дужем од три године, односно на које је примењен Велики упитник ($N = 75$).

3.1.2. Инструмент, мере и обрада података

Подаци о испитаницима су преузети из личних листова – досијеа осуђених лица, при чему се регистроване следеће варијабле:

Година рођења. Старост мерена егзактном годином рођења испитаника.

Држављанство. Категоричка варијабла, која дели испитаника у групе: 1 – држављани Републике Србије и 2 – страни држављани.

Пребивалиште (територијална дистрибуција). Категоричка варијабла, која дели испитанике у пет група: 1 – Север: Војводина, 2 – Север: град Београд, 3 – Југ: регион Шумадије и западне Србије, 4 – Југ: регион јужне и источне Србије и 5 – АП Косово.

Образовање. Квалитативна варијабла са 5 нивоа: 1 – без школе, 2 – непотпуна основна школа, 3 – основна школа, 4 – средња школа и 5 – завршена виша школа или факултет.

Кривично дело. Оригинална варијабла, има 29 категорије које представљају егзактни тип дела због којег је испитаник издржавао казну затвора.

Тип кривичног дела. Бинарна варијабла, са 0 су кодирани кривична дела без елемената насиља, а са 1 кривична дела са елементима насиља.

Дужина казне затвора. Варијабла која представља егзактан податак о дужини трајања казне затвора, исказано у месецима.

Ранија осуђиваност. Дихотомна варијабла, означава постојање или непостојање претходних осуда.

Врста примењеног упитника. Бинарна варијабла, са 0 су кодирани испитаници на које је примењен Мали, а са 1 испитаници на које је примењен Велики упитник.

Одељење у којем се испитаник налазио приликом примарног разврставања. Категоричка варијабла са 2 нивоа: 1 – полуотворено одељење и 2 – затворено одељење.

Одељење у којем се испитаник налазио у тренутку отпуста. Категоричка варијабла са 3 нивоа: 1 – отворено одељење, 2 – полуотворено одељење и 3 – затворено одељење

Радна ангажованост. Бинарна варијабла, са 0 су кодирани испитаници који нису били радно ангажовани, док су са 1 кодирани они који су били радно ангажовани у току извршења казне.

Дисциплинска кажњаваност. Бинарна варијабла, са 0 су кодирани испитаници који нису дисциплински кажњавани, док су са 1 кодирани они код којих су забележене дисциплинске казне.

Ванзаводске погодности. Бинарна варијабла, са 0 су кодирани испитаници који нису користили ванзаводске погодности, а са 1 они који јесу.

Основ отпуста. Категоричка варијабла са 2 нивоа: 0 – условни отпуст и 1 – редовни истек казне.

Напредак у третману. Дихотомна варијабла, означава постојање или непостојање напретка у третману.

Степен ризика према последњој евалуацији. Категоричка варијабла са 4 нивоа: 1 – низак степен ризика, 2 – средњи степен ризика, 3 – висок степен ризика и 4 – веома висок степен ризика.

Прикупљени подаци су обрађени у програму IBM SPSS 20.0.

3.2. Резултати истраживања

Дескриптивна статистика. У узорку испитиване популације у тренутку прикупљања података из досијеа просечан узраст осуђеника износи $M = 39,49$, $SD = 8,92$, са распоном година од 25 до 68. У тренутку почетка извршења казне затвора, осуђеници су у просеку имали $M = 34,22$, $SD = 8,96$, уз узрасни распон од 17 до 63 године. Сви испитаници су мушког пола и држављани Републике Србије. Територијална дистрибуција је сагледана у складу са систематиком коју примењује Републички завод за статистику, који разликује следеће статистичке јединице: север (обухвата град Београд и Војводину), југ (с једне стране обухвата Шумадију и западну Србију, а с друге стране јужну и источну Србију) и АП Косово. У складу са изнетом систематизацијом, највећи број испитаника (68,7%) има пребивалиште у неком од места која припадају статистичкој јединици север – Војводина, потом јединици север – град Београд (24,7%), док је присуство испитаника из осталих статистичких јединица незнатно – укупно 6,7%. То је било очекивано, имајући у виду да се у установу у којој је вршено истраживање на издржавање казне најчешће упућују лица чије је место пребивалишта у статистичкој јединици север. Када је реч о образовању, највећи број лица има завршену средњу школу (61,5%), потом непотпуну основну (21,6%), односно основну школу (12,8%). Незнатно је учешће лица са високим образовањем (3,4%) и лица без образовања (0,7%).

3.2.1. Подаци о кривичном делу, типу дела, казни и ранијој осуђиваности

Најчешћа кривична дела у датом узорку су: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из чл. 246 КЗ (33,3%), тешка крађа из чл. 204 КЗ и разбојништво из чл. 206 КЗ (по 20%), насиље у породици из чл. 194 КЗ (3,3%), убиство из чл. 113 КЗ (2,7%), недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348 КЗ и злоупотреба службеног положаја из чл. 359 КЗ (по 2%).

Тип кривичног дела. Сагледавањем свих кривичних дела на основу критеријума постојања, односно непостојања насиља приликом вршења дела, показано је да је у укупној структури више оних без елемената насиља – 65,3%. Уколико се тип кривичног дела посматра у контексту Малог и Великог упитника, не постоје значајне разлике у расподели насилних, односно ненасилних кривичних дела ($\chi^2(1) = .294, p > .05$), тј. однос је следећи: (1) Мали упитник: ненасилна дела 67,6%: насилна дела 32,4%; (2) Велики упитник: ненасилна дела 63,4%: насилна дела 36,6%.

Дужина казне. Просечна дужина казне затвора износи $M = 50,81$, $SD = 33,31$ месеци, при чему постоје знатне разлике када се дужина казне затвора посматра кроз инструменте за процену ризика, што је и очекивано. Наиме, испитаници на које је примењен Мали упитник у просеку су издржали казну затвора у трајању од око 28 месеци (две године и четири месеца), док су они на које је примењен Велики упитник издржали казну у просечном трајању од око 74 месеца (шест година и два месеца).

Највећи број испитаника (58%) није имао раније осуде, а распон ранијих осуда креће се од једне до петнаест. Не постоје значајне разлике уколико се поврат посматра у контексту упитника за процену ризика ($\chi^2(1) = 2.296, p > .05$). Не постоје значајне разлике у типу извршеног кривичног дела с обзиром на то да ли је лице претходно осуђивано или не ($\chi^2(1) = .409, p > .05$). Значајне разлике нема ни у дужини казне за дела са елементима насиља и без елемената насиља ($t(148) = -1.858, p > .05$), као ни у односу на ранију осуђиваност ($t(148) = -.077, p > .05$).

3.2.2. Третман осуђених лица: радна ангажованост и дисциплинско кажњавање

Уколико се посматра радна ангажованост, од укупног броја испитаника, 66% њих је било радно ангажовано у тренутку отпуста, док преосталих 34% није било радно ангажовано (Табела 1). Разлика између радно ангажованих и они који то нису значајна је с обзиром на тип одељења ($\chi^2(2) = 75.505, p < .001$).

Табела 1.

Процент радно ангажованих према одељењима у тренутку отпуста

Радно ангажовање	Одељење при отпусту (%)		
	Отворено	Полуотворено	Затворено
Не	0	10	90
Да	28,3	55,6	16,2

Када је реч о владању, највећи део осуђеника (68,7%) није дисциплински кажњаван нити опомињан. Код оних који су дисциплински кажњавани, распон казни се креће од једне до осам изречених дисциплинских мера. Пропорција оних којима јесу и којима нису изречене дисциплинске мере не разликује се значајно зависно од тога да ли су испитивани Малим или Великим упитником ($\chi^2(1) = 2.171$, $p > .05$). Постоје значајне разлике у напретку у третману у односу на радно ангажовање ($\chi^2(1) = 78.553$, $p < .001$), постојање ванзаводских погодности ($\chi^2(1) = 112.434$, $p < .01$) и постојање дисциплинских казни ($\chi^2(1) = 49.308$, $p < .01$, Табела 2). Током третмана, у већем проценту је дошло до напретка лица која нису имала дисциплинске мере, лица која су била радно ангажована и лица која су користила ванзаводске погодности.

Табела 2.

Процент осуђених лица са напретком и без напретка у односу на радно ангажовање, коришћење ванзаводских погодности и изречене дисциплинске мере

Напредак	Радно ангажовање		Ванзаводске погодности		Дисциплинске мере	
	Не	Да	Не	Да	Не	Да
Не	89,4	12,6	87,1	0	19,8	82,9
Да	10,6	87,4	12,9	100	80,2	17,1

3.2.3. Третман осуђених лица: процена ризика

Примарно разврставање осуђених лица – 80,5% осуђеника је примарно било разврстано у затворено одељење завода, док је свега 19,5% њих било разврстано у полуотворено одељење. Уколико се примарно разврставање посматра у контексту врсте упитника, приметно

је да су у полуотворено одељење у чак 74,2% случајева разврставани учиниоци према којима је извршавана казна затвора у трајању до три године. Та разлика у распоређивању у одређено одељење у односу на примену упитника статистички је значајна ($\chi^2(1) = 10.962, p < .01$). Када је реч о припадности третманским групама, испитаници су чешће били распоређени у ону групу која пружа нижи степен проширених права и погодности (76,7% њих је било распоређено у третманску групу В2, у затвореном одељењу, док је 72,4% лица било распоређено у Б2 третманску групу у полуотвореном одељењу). Такви резултати су били очекивани, имајући у виду законску норму. Не постоје значајне разлике у разврставању осуђених лица према типу извршеног кривичног дела ($\chi^2(1) = 3.200, p > .05$).

Разврстаност осуђених лица у тренутку отпуста. Највећи део осуђеника је у тренутку отпуста био распоређен у затворено одељење (40,9%), потом у полуотворено (40,3%), док је најмање њих било у отвореном одељењу (18,8%). Ипак, приметно је да су у тренутку отпуста осуђеници у сваком одељењу били разврстани у третманску групу која пружа виши степен проширених права и погодности (Табела 3).

Табела 3.

Распоред по третманским групама приликом отпуста

Третманска група	A1	A2	Б1	Б2	В1	В2
Процент	85,7	14,3	75	25	60,7	39,3

Уколико се припадност одељењу у тренутку отпуста сагледа у контексту Малог и Великог упитника, постоје значајне разлике ($\chi^2(2) = 12.655, p < .01$), што је приказано у Табели 4. Појединачно посматрано, осуђеници према којима је примењен Мали упитник најчешће су установу напустили из затвореног одељења (35,8%), док су они на које је примењен Велики упитник, у тренутку отпуста најчешће били распоређени у полуотворено одељење (46,3%). Ипак, када је реч о отвореном одељењу, односно третманским групама А1 и А2, постоји битна разлика у корист лица према којима је извршавана казна затвора до три и три године, будући да су они у посматраном узорку три пута чешће били распоређени у неку од две наведене третманске групе, које пружају најшири степен проширених права и погодности. Другим речима, свега 8,5% испитаника који су осуђени на казну затвора у трајању дужем од три године напустили су установу из отвореног одељења.

Табела 4.
Распоређеност осуђеника по одељењима, на основу упитника
– тренутак отпуста (у процентима)

	Отворено одељење	Полуотворено одељење	Затворено одељење
Мали упитник	31,3	32,8	35,8
Велики упитник	8,5	46,3	45,1

Степен ризика у тренутку отпуста: највећи део осуђеника (46,3%) процењен је средњим степеном ризика, високим степеном ризика (28,2%), затим ниским (22,2%), док је најмање њих оцењено веома високим степеном ризика (3,4%). Када је реч о процени вероватноће понављања кривичног дела, коју бележи искључиво Велики упитник, највећи део испитаника је процењен средњим степеном (46,7%), потом високим (37,3%), док је најмање њих оцењено ниским степеном ризика (16%). Разврстаност по одељењима према степену процене ризика приказана је у Табели 4. Као што је очекивано, највећи проценат лица са ниским степеном ризика распоређено је у отворено одељење, највећи проценат са средњим степеном ризика у полуотворено одељење, а са високим степеном ризика сви осуђеници су разврстани у затворено одељење. Те разлике су статистички значајне ($\chi^2(4) = 209.918, p < .001$). Важно је поменути да процењени степен ризика уједно не прати и распоређеност осуђеног лица у неку од третманских група унутар отвореног, полуотвореног или затвореног одељења, у тренутку отпуста (Табела 5). У датом узорку, ниским степеном ризика је оцењено 22,2% испитаника, при чему је њих 18,8% било распоређено у третманску групу А1/А2. Другим речима, 3,4% осуђеника је остало распоређено у третманску групу Б1, односно у полуотворено одељење. Слично је и са лицима која су процењена средњим степеном ризика, при чему је та разлика израженија, односно 6% испитаника није било распоређено у полуотворено одељење, иако су се на основу упитника створили услови за премештај из В1 у В2 третманску групу. На нивоу посматраног узорка, дакле, 9,4% испитаника није напредовало у третману, иако су, макар на основу формалних критеријума, били остварени услови за то.

Табела 5.
Распоред по одељењима у тренутку отпуста по степену ризика
(у процентима)

Степен ризика	Одељење		
	Отворено	Полуотворено	Затворено
Низак	84,8	15,2	0
Средњи	0	79,7	20,3
Висок и веома висок	0	0	100

Напредовање у третману. У наведеном смислу, напредак у третману је на основу упитника остварило 59,1% испитаника. Без напретка је било 36,2% лица, односно то су она лица која су и приликом примарног разврставања и у тренутку отпуста била распоређена у затворено одељење. У узорку је најмање оних испитаника који су назадовали у третману – 4,7%, при чему је у свим случајевима реч о лицима која су најпре напредовала у третману, до полуотвореног одељења и третманске групе Б2, а потом су услед учињених дисциплинских престапа накнадно разврстани у неповољнији третман, односно у затворено одељење и третманску групу В1. У табели 6 приказан је проценат лица која су остварила напредак или нису напредовала у односу на процењени степен ризика. Разлике у процентима су статистички значајне ($\chi^2(2) = 97.383, p < .001$).

Табела 6.
Процент лица која су остварила напредак или нису напредовала
током третмана у односу на процењени степен ризика

	Низак степен ризика	Средњи степен ризика	Висок и веома висок степен ризика
Нема напретка	0	19,1	100
Има напретка	100	80,9	0

Нема значајне разлике у напретку током третмана између лица која су учинила кривична дела са елементима насиља или без елемената насиља ($\chi^2(1) = 2.298, p > .05$).

Основ отпуста. У погледу основа отпуста, постоји уједначеност између два сагледана основа: редован истек (50%) и условни

отпуст (50%). Када се основ отпуста сагледа у контексту напредовања у третману, постоје значајне разлике у проценту лица пуштених на условни отпуст или након редовног истека казне ($\chi^2(2) = 104.680, p < .001$). Сви испитаници који нису напредовали или који су назадовали у третману отпуштени су након редовног истека казне. Институт условног отпуста је примењен искључиво према оним испитаницима који су остварили напредак. Испитаници који су остварили напредак у третману, у смислу преласка у полуотворено или отворено одељење, установу су у 85,2% случајева напустили по основу условног отпуста; свих 14,6% испитаника који су остварили напредак у третману, а који су из установе отпуштени услед редовног истека казне затвора, били су распоређени у полуотворено одељење и третманску групу Б2. Другим речима, испитаници који су били распоређени у третманску групу Б1 добијали су условни отпуст. Не постоје значајне разлике у процењеном степену ризика за лица која су извршила кривично дело са елементима насиља и без елемената насиља ($\chi^2(3) = 7.108, p > .05$). Међутим, разлике постоје у односу на то да ли је осуђено лице повратник или није ($\chi^2(2) = 33.166, p < .001$, Табела 7), те су тако лица која су раније осуђивана чешће процењивана као високо-ризична него лица која нису повратници.

Табела 7.

Процент различитих степена ризика у односу на повратништво

Раније осуде	Степен ризика		
	Низак	Средњи	Висок
Не	93,9	60,9	29,8
Да	6,1	39,1	70,2

4. ДИСКУСИЈА

Инструменти који су уведени у праксу извршног кривичног права Републике Србије представљају добру основу за рад третманских службеника, иако би се самим упитницима, онако како су формулисани, могле упутити одређене замерке. Основна објективна замерка јесте то да упитници махом оцењују прошлост осуђеника (статистички фактори ризика) остављајући врло мало места за мењање скору у току извршења казне затвора. То потенцијално може да доведе до неуједначене праксе у поступању на нивоу свих установа у Републици Србији у оним ситуацијама када треба пронаћи меха-

низме да осуђени напредује из једне у другу третманску групу. То питање је посебно значајно када се третман осуђеног евалуира за потребе одређених поступака, од којих је најкарактеристичнији поступак који се води пред судом поводом поднете молбе за условни отпуст. Строго формално посматрано, у смислу одредаба важећих прописа, пре свега Закона о извршењу кривичних санкција (ЗИКС) и Правилника, не постоје ограничења да осуђеник у току извршења казне затвора напредује до третманске групе А1, односно оне групе која пружа најшири степен права и погодности. Из тог разлога они који примењују прописе често занемарују чињеницу да третманска група А1, сходно правилима третмана, а нарочито на основу упитника за процену ризика, није максимум за сваког осуђеног. Штавише, та група се у пракси показала као реткост, што су показали и резултати истраживања, према којима је свега 16,1% осуђеника у тренутку отпуста било разврстано у поменути категорију.

Узорак од 150 испитаника није довољан да би се могли изводити општи закључци о усклађености норме и могућности које даје упитник. Ипак, на основу добијених података може се закључити да су полазне хипотезе потврђене.

Прва хипотеза, према којој највећи број осуђеника примарно буде разврстан у затворено одељење завода, односно неповољнији третман, потврђена је самим тим што је показано да је 80,5% испитаника примарно било разврстано у затворено одељење, најчешће у В2 третманску групу. Такав податак је био очекиван, имајући у виду не само вољу законодавца већ и општа правила о поступку ресоцијализације и припремама осуђеника за живот након извршења казне затвора, који би требало постепено да се развија, од најнеповољније до најповољније третманске групе.

Друга хипотеза, према којој највећи део осуђеника напредује у третману у повољнију категорију, такође је потврђена. Ипак, за разлику од претходне хипотезе, чини се да је напредак великим делом релативног карактера, будући да је суштински напредак, у смислу преласка из једне у другу врсту одељења, онако како је предвиђено одредбама ЗИКС-а, остварило 59,1% испитаника. Максималан напредак до отвореног одељења остварило је свега 18,8% испитаника. Међутим, независно од формалних критеријума те чињенице да је умањење укупног скорa на упитнику за 40,9% осуђених лица било недовољно за прелазак у средњи степен ризика, приметан је својеврстан напредак и 15,9% испитаника, будући да су они премештени у повољнију третманску групу – В1. Податак који би донекле могао бити проблематичан јесте да постоје и она лица која су остварила напредак у смислу процене ризика, али тај напредак није праћен премештајем из затвореног у полуотворено одељење. То је посебно

значајно за она лица која су остварила могућност преласка из затвореног у полуотворено одељење, будући да је објективни услов за додељивање проширених права и погодности ванзаводског карактера управо процењен средњи степен ризика. Другим речима, уколико неко лице остане разврстано у затворено одељење, не постоји могућност да осуђенику буду додељене најповољније погодности, које се користе изван завода. Такође, добијени податак да 6% испитаника није добило премештај у полуотворено, а 3,4% у отворено одељење, и поред оствареног формалног критеријума, не би требало уско тумачити већ би тај проблем требало сагледати у контексту пренасељености установе, која није праћена адекватним увећањем броја запослених у третману, који би у сваком тренутку могли да делују ефикасно, те објективне околности – планираног истека казне, услед којег запослени у третману некада свесно не мењају програм поступања већ се одлучују за друге видове подршке осуђеном који би ускоро требало да напусти установу. Најзад, не би требало заборавити да одређена лица не остварују напредак у третману јер не прихватају правила формалног система, односно одликује их понашање које није у складу са нормама којима се регулише извршење казне затвора, те у том смислу постоје и ситуације у којима друге службе, попут службе обезбеђења, из оправданих разлога не дају позитивно мишљење за премештај у полуотворено одељење.

Трећа хипотеза, према којој они осуђеници који су напредовали у третману чешће добијају условни отпуст, потпуно је потврђена за оне испитанике који су у тренутку отпуста били разврстани у отворено одељење, третманске групе А1 и А2, будући да су сви они условно отпуштени. Такође, у узорку је приметно да су сви испитаници који су разврстани у третманску групу Б1, у полуотвореном одељењу, условно отпуштени, док су они који су били разврстани у Б2 третманску групу чешће напуштали установу услед редовног истека казне, односно свега два испитаника из те групе је условно отпуштено. Као што је и било очекивано, испитаници који су у тренутку отпуста били разврстани у затворено одељење установу су напустили по основу редовног истека казне. Добијени подаци могу се позитивно тумачити у смислу одредаба којима се регулише институт условног отпуста. Такође, ови налази су у складу са ранијим истраживањима у земљи и иностранству, у којима је показано да лица која напредују у третману те буду процењена нижим степеном ризика и имају мање дисциплинских мера имају значајно веће шансе да буду условно отпуштена.

Успех у третману традиционално се сагледава на основу две основне претпоставке: радна ангажованост и добро владање осуђеног, односно изостанак дисциплинског кажњавања. Иако модерни системи укључују многе друге видове поступања који указују на

успех у третману, чини се да су се поменути два ипак усталила у вишедеценијској пракси, будући да на недвосмислен начин указују на позитивне или негативне промене у понашању осуђеника. Процент радно ангажованих и осуђеника који то нису (Табела 1) може бити такав из разлога што у оквиру одређених индивидуалних циљева није било предвиђено тражење запослења у установи већ адаптација на систем (осуђеници који су у тренутку отпуста били распоређени у В1 или В2 третманску групу, у затвореном одељењу). Резултати указују на то да су, као што је и очекивано, напредак у третману у већем проценту постигла она осуђена лица која су била радно ангажована, која су користила ванзаводске погодности и која су била доброг владања, то јест нису имали изречених дисциплинских мера.

Напредовањем, у смислу одредаба ЗИКС-а, пре свега се сматра прелазак из затвореног у полуотворено, односно полуотвореног у отворено одељење, будући да се степен проширених права и погодности која могу бити додељена осуђеном пре свега сагледавају у контексту припадности одељењу, а након тога и припадности некој од третманских група које су предвиђене Правилником. Податак да 36,2% осуђеника није напредовало у третману не треба уско тумачити, у смислу да није остварен било какав напредак у третману. У пракси се дешава да одређени осуђеници напредују, у смислу смањења скора на упитнику, али не у довољној мери да би прешли из једне категорије ризика у другу, нижег степена. Уколико би се напредак сагледао и у том контексту, односно ако би напредовањем била обухваћена и она лица која су напредовала из В2 у В1 третманску групу, у оквиру високог степена ризика, онда бисмо могли рећи да је било какав напредак у третману остварило 75% испитаника.

На основу добијених података, пре свега са аспекта утицаја процене ризика на напредак у третману, али и додељивања условног отпуста, може се закључити да једино крајности нису спорне. Они који су процењени ниским степеном ризика и распоређени у отворено одељење (третманске групе А1/А2) засигурно ће добити условни отпуст, док ће они који су процењени високим и веома високим степеном ризика и распоређени у затворено одељење (третманске групе В1 и В2) сигурно напустити установу по основу редовног истека казне. У наредним истраживањима пажњу је неопходно усмерити на средњи степен ризика и третманске групе Б1 и Б2, будући да је, строго формално посматрано, за обе групе предвиђена могућност коришћења истих ванзаводских погодности, али не и нужно примена условног отпуста као најширег права – могућности за једно лице према коме се извршава казна затвора. Такође, треба сагледати и многе друге факторе који се процењују у упитнику како би се добили прецизнији подаци о варијаблима које су потенцијално значајне за третман, а последично и за примену одређених правних института.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Andrews, Donald, James Bonta. 2010. *The Psychology of Criminal Conduct*. New York: Taylor & Francis.
- Bowman, Edvard L., Katherine Ely. 2017. Examining the predictors of parole release in rural jail population. *The Prison Journal* 97: 543–561.
- Caplan, Joel M. 2007. What factors affect parole – A review of empirical research. *Federal Probation* 71: 16–24.
- Clemmer, Donald. 2009. Prizonizacija. 516–519. *Teorije u kriminologiji*, ur. Đorđe Ignjatović. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Fitzgibbon, Diana Wendy. 2008. Fit for Purpose? OASys assessments and parole decisions. *Probation Journal* 55: 55–69.
- Gendreau, Paul, Tracy Little, Claire Goggin. 1996. A meta-analysis of predictors of adult offender recidivism: what works! *Criminology* 34: 575–608.
- Gobeil, Renee, Ralph C. Serin. 2010. Parole decision making. 251–258. *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology*, eds. Jennifer M. Brown, Elizabeth A. Campbell. Cambridge University Press.
- Hannah-Moffat, Kelly. 1/2005. Criminogenic needs and the transformative risk subject. Hybridizations of risk/need in penalty. *Punishment and Society* 7: 29–51.
- Hauard, Džon. 2015. *Stanje u zatvorima*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ignjatović, Đorđe. 2013. *Metodologija istraživanja kriminaliteta*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Игњатовић, Ђорђе. 1/2016. Условни отпуст – правна и пенолошка анализа. *Анали Правног факултета у Београду*, 31–66. (Ignjatović, Đorđe. 1/2016. Uslovni otpust – pravna i penološka analiza. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 31–66.)
- Илијић, Лјепосава. 1/2013. Savremene penološke tendencije – O konceptu procjene rizika i potreba. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja* 32: 167–176.
- Јованић, Горан. 2012. Стандардизација поступка условног отпуста као мера заштите од рецидива (докторска дисертација). Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду. (Jovanić, Goran. 2012. Standardizacija postupka uslovnog otpusta kao mera zaštite od recidiva (doktorska disertacija) Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.)

- Jovanić, Goran, Vera Petrović. 1/2017. Uslovno otpuštanje u praksi Okružnog zatvora i nadležnih sudova. *Specijalna edukacija i rehabilitacija* 16: 95–122.
- Kinnevy, Susan C., Joel M. Caplan. 2008. *Findings from the APAI international survey of releasing authorities*. Philadelphia: Center for Research on Youth and Policy.
- Meredith, Tammy, John C. Speir, Sharon Johnson. 2007. Developing and implementing automated risk assessments in parole. *Justice Research and Policy* 9: 1–24.
- Министарство правде: Управа за извршење кривичних санкција. 2013. *Приручник за примену инструмента за процену ризика до и три године*. Београд: Министарство правде. (Ministarstvo pravde: Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. 2013. *Priručnik za primenu instrumenta za procenu rizika do i tri godine*. Beograd: Ministarstvo pravde.)
- Министарство правде: Управа за извршење кривичних санкција. 2013. *Приручник за примену инструмента за процену ризика преко три године*. Београд: Министарство правде. (Ministarstvo pravde: Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. 2013. *Priručnik za primenu instrumenta za procenu rizika preko tri godine*. Beograd: Ministarstvo pravde.)
- Mooney, Jessica L., M. Daffern. 2014. Elucidating the factors that influence parole decision-making and violent offenders' performance on parole. *Psychiatry, Psychology and Law* 21: 385–405.
- Pavlović, Zoran. 2013. *Seksualna zloupotreba dece: kriminološke i krivičnopravne perspektive*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija.
- Petković, Nikola, Zoran Pavlović. 1/2016. Neki problemi u primeni „Upitnika za procenu rizika za osuđene na kaznu zatvora do i tri године“. *Temida* 19: 161–180.
- Petrich, M. Damon. 2015. *Narrating Stories of Desistance: Pathways to and from Criminality in the Lives of Prolific Male Offenders*. Vancouver: Simon Fraser University.
- Petrović, Vera, Goran Jovanić. 2/2017. Dodela uslovnog otpusta i faktori rizika recidivizma. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja* 36: 45–59.
- Sampson, Robert, John Laub. 2009. Zločin i devijantnost na životnom putu. 453–459. *Teorije u kriminologiji*, ur. Đorđe Ignjatović. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Schlager, Melinda. 2013. *Rethinking the reentry paradigm: A blue print of action*. Durham, NC: Carolina Press.

- Simeunović Patić, Biljana. 2014. Savremeni konceptualni okviri i efektivnost tretmana prestupnika. 187–212. *Kaznena reakcija u Srbiji*, IV deo, ur. Đorđe Ignjatović. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Soković, Snežana. 1/2014. Uslovni otpust – sporna pitanja i savremena normativna rešenja. *Crimen* 5: 35–49.
- Soković, Snežana. 2016. Uslovni otpust – penološki aspekti. 387–400. *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust*, ur. Ivana Stevanović i Ana Batrićević. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Stevanović, Ivana, Janko Međedović, Boban Petrović, Nikola Vujičić. 2018. *Ekspertsko istraživanje i analiza povrata u Republici Srbiji*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Misija OEBS u Srbiji.
- Stojanović, Zoran. 2016. *Krivično pravo – opšti deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Sykes, Gresham. 2009. Muke zatvorenika. 520–527. *Teorije u kriminologiji*, ur. Đorđe Ignjatović. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Škulić, Milan. 2016. Uslovni otpust sa stanovišta krivičnog materijalnog i krivičnog procesnog prava. 363–386. *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust*, ur. Ivana Stevanović i Ana Batrićević. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Vujičić, Nikola, Zoran Stevanović, Ljeposava Ilijić. 2017. *Primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Nikola Vujičić, LL.M.

Research Associate

Institute of Criminological and Sociological Research

Tijana Karić, MSc

Research Associate

Institute of Criminological and Sociological Research

RISK ASSESSMENT AND ADVANCEMENT IN TREATMENT IN SREMSKA MITROVICA CORRECTIONAL FACILITY

Summary

Risk assessment is one of the main areas of interest of experts dedicated to the analysis of offenders convicted to imprisonment. After theoretical assumptions, consideration of the Risk Assessment Questionnaire and relevant research in this area, we present results of an empirical study conducted in PCI Sremska Mitrovica, on a sample of 150 offenders released between 2016 and 2018. The basic hypotheses were: (1) most offenders are primarily classified into closed wards; (2) most offenders advance during the treatment into a more favorable category, and (3) those who have advanced are paroled. The hypotheses are analysed from the aspect of estimated risk based on Risk Assessment Questionnaire and being in a particular treatment group. These hypotheses have been confirmed.

Key words: *Risk Assessment Questionnaire. – Risk Assessment. – Treatment. – Parole. – PCI Sremska Mitrovica.*

Article history:

Received: 24. 1. 2020.

Accepted: 1. 3. 2020.